

„OKRAJOVÉ” ČÁSTI PŘÍRODNÍCH LOKALIT A MĚSTSKÁ ZELEŇ, ZAKOPANÝ POKLAD

VOJTĚCH KOŠTÍŘ

VOJTĚCH KOŠTÍŘ

Student zoologie bezobratlých na Příf UK, podílí se na projektu Pražské pastviny, který má za cíl ochranu stepních a lesostepních území v Praze a okolí. Se spolkem Čmeláci plus v Praze na Radlické pracuje na projektu ukázkového "parku pro biodiverzitu", jako redaktor spolupracuje s pořadem Nedej se, který se v České televizi věnuje environmentálním tématům a ve volném čase se baví včelařením a sázením i péčí o ovocné stromy v krajině, včetně starých odrůd.

V dnešní době se již obecně mluví o problémech zemědělské krajiny: odvodnění, monokultury i celoplošné, nárazové sečení luk, jsou v ochranné komunitě, ale i mezi veřejností známým nešvarem, který vede k úbytku dříve běžných polních druhů rostlin i živočichů, včetně drobné zvěře jako jsou zajáci, koroptve, křepelky apod. Přestože máme poměrně bohatou síť drobných chráněných území, jako jsou přírodní památky a menší rezervace, je zřejmé, že chybí biokoridory a nášlapné kameny. Není to však jediný častý problém těchto území. Přesto, že v okolí vyhlášeného chráněného území je ochranné pásmo, v praxi se často nedodržuje kvůli zájmům vlastníků (zemědělská půda), nebo nedostatku finančních i personálních kapacit. Ilustrativním příkladem může být leckterá menší stráž se suchomilným trávníkem, třeba někde na

Vysočině. Lokalita je udržována tzv. „botanicky”, tedy je pečováno pouze o nejvzácnější suchomilnou část, s těmi nejvzácnějšími rostlinami, zbytek bývá zarostlý křovím, za nímž začínají zemědělské plochy, nebo les. Chybí tak přechodové zóny, které nejsou často na první pohled cenné, nerostou na nich ty nejvzácnější druhy rostlin a mají spíše mezofilní charakter. Co však není podstatné z hlediska rostlin, je mimořádně důležité z hlediska hmyzu. Stále ubývají druhy, které bývaly ještě donedávna (a tím myslím skutečně donedávna, třeba ještě před 10-15 lety) v krajině celkem běžné, jako je například pestrobarevný petrkličový, jehož housenky žijí na prvosenkách, nebo některé druhy modrásků. Vlivem rozdělení populací i suchých let 2015, 2018 a 2023, na mnoha místech vymizely druhy stepního hmyzu jednoduše proto,

Čičorku pestrou na lokalitě doséváme, slouží některým druhům modrásků jako živná rostlina a poskytuje čmelákům dlouho bohatý zdroj nektaru. Foto Vojtěch Koštíř

že chyběla místa, kam se mohli jedinci ukrýt před žárem, suchem a najít zde potravu, například v podobě nektaru. Pokud již na výřezy přerostlých křovin jsou lidi (a finance), často i tak nebývá vyhráno. Na mnoha lokalitách se na jejich okrajích vyskytují přerostlé porosty svídy krvavé. Staré svídy už málo přirůstají, hodně kvetou a na vrcholcích mají menší listy. Díky tomu vzniká jakási pseudolesotep (v Českém krasu na takových místech můžeme potkat například vstavač nachový). Pokud do ní pustíte člověka s pilou, který pak nezatře pařížky herbicidem (což funguje jen hned po uříznutí a tak od července do října), vznikne hned na druhý rok svídivá houština, která pohltí úplně vše. Takže opatrně při budování doplňkových a ekotonových ploch v rezervacích, přestože je jasné, že pro záchranu některých populací bude nutné tyto okraje vytvářet.

Obecně lze říci, že dochází k čím dál větší unifikaci běžné krajiny. Botanici tvrdí, že dnes ještě stále běžná prvosienka jarní ubývá nezvykle rychlým tempem a brzy bude celkem vzácná. Podobně je to i u hmyzu, kolabují populace čmeláka pruhovaného, mizí vřetenuška přehlížená... a takto bychom mohli dlouze pokračovat. Nebude lehké zabránit tomuto úbytku, zvláště když se často jedná o druhy, u nichž jejich biotopové preference v podstatě neznáme, ale pouze odhadujeme. Představte si právě třeba čmeláka pruhovaného, který vyžaduje mozaiku mezofilních lokalit; okraje

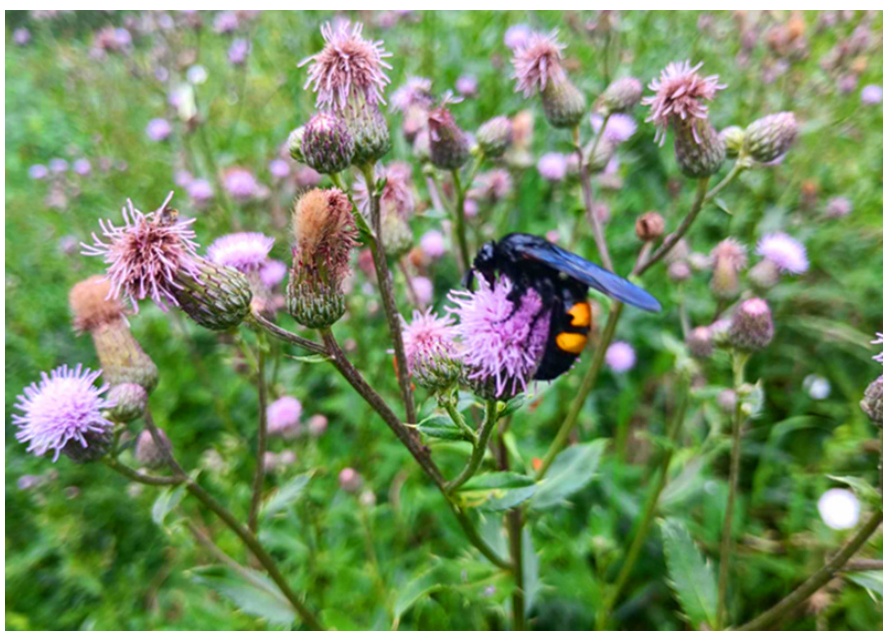

Dosev polních plevelů pro zvýšení nabídky nektaru - ostrožka stračka. Foto Vojtěch Košťíř

sadů s hluchavkami, polostín, otevřenou květnatou loukou, a navíc množství nektaru od dubna až do září (např. pro králíky postupně sečené jetelové políčko, kde jetel opakovaně nakvétá), tedy spíš takový ten vesnicko-zemědělský „nepořádek“, než sečenou louku nebo spásanou step. Vyžaduje to prokopávat hodně slepých uliček, objevovat druhové preference, pozorovat a sledovat populační vývoj. Můžeme obnovovat staré zarostlé sady, oslovovat soukromé vlastníky a obce a na jejich pozemcích tuto mozaiku vytvářet, shánět na péči peníze...

Existuje ale ještě jeden nezanedbatelný kus krajiny, do jehož údržby se každoročně „nalévají“ miliony: městská zeleň. Pravidelně sečené a mulčované trávníky, vykácené umírající stromy kvůli bezpečnosti, voda ze střech svedená do kanalizace... Miliony za údržbu, naproti tomu velmi malá biodiverzita. Především panelová sídliště, kde je zeleně opravdu hodně, se mohou při dobré vůli stát habitatem pro mizející druhy. První vlašťovkou je projekt rozkvetlých trávníků v Českých Budějovicích. Skupina přírovedkyň a přírodovědců se tam snaží, společně se spolkem Calla, změnit způsob a frekvenci seče, a zároveň dosévat původní druhy rostlin.

Jeden z dalších příkladů můžeme najít na okraji Prahy 5, zde se u metra Hůrka stará o louku vzniklou na navážce entomolog z Přírodovědecké fakulty UK, Jakub Straka, a to dokonce tak dobře, že se tam objevila mizející vřetenuška pozdní. O několik kilometrů dál, u metra Radlická, se na pozemku ve vlastnictví ČSOB nachází asi pětihektarový park, který se banka zavázala nezastavět. Je to kombinace lesa, zbytku stepi a sadu. Donedávna to byl klasický park, kde se trávník pravidelně mulčoval. Díky spolupráci spolků Čmeláci plus, ČSOP Jaro Jaroměř a Pražské pastviny, zde vznikl ukázkový projekt, jak se starat o městskou zeleň. Na lesostepi byla odstraněna většina keřů a byla zde doseta lokální pražská směs semen vhodná na stepi (projekt pražského magistrátu pod vedením Petra Karlíka z ČZU). Staré stromy, u jejichž pat

Žahalka žlutá je parazitoid zlatohlávků vyvíjejících se v kompostu. Foto Vojtěch Košťíř

se vyvíjejí roháči, byly ošetřeny tak, aby nebyly hrozbou pro veřejnost, ale zároveň nebylo nutné je kácet. Do sadu jsou nyní vysazené nové ovocné stromy, aby byla zachována kontinuita sadu. Velkou změnou je pak trávník, kde vytváříme plošky s druhy mezofilních luk, jako je chrpa luční, chřastavec rolní, kopretina bílá, úročník bolhoj apod. Trávník je navíc sečen mozaikovitě a frekvence seče je maximálně 4x za rok. Posečená hmota je ukládána do kompostů vyrobených z pokácených kulatin, které slouží jako hadníky pro ještěrky, slepýše a užovky hladké. Velmi se zde osvědčilo využívání výsevů poloparazitického kokrhle luštince, který se úspěšně přesévá a pomáhá potlačovat vysoké trávy díky tomu, že se napojuje na jejich kořenový systém. Zároveň je velmi oblíbenou nektarodárnou rostlinou pro čmeláky, nejvzácnější z nich na lokalitě je ubývající čmelák lesní. Na pozemku se nakonec daří

Obsekané nektarodárné druhy, v tomto případě kostival. Foto Vojtěch Košťiř

Kompost sloužící zároveň jako hadník. Foto Vojtěch Košťiř

kombinovat i častěji sečená místa, která slouží pejskařům a případným piknikářům. Prosvětlené okraje sadu jsou plné violek, na nichž se vyvíjí velké množství perleťovců stříbropásků a místo tak v létě ožije motýly, což se ve městě zdá skoro jako sci-fi. Nad sadem se pak nachází náletový les tvořený javorem mléčem. Ten je v plánu prosvětlit a doplnit do něj duby a habry, aby se urychlil proces vzniku světlé, druhově pestré dubohabřiny. Vzniká tak unikátní park, který bude sloužit lidem i přírodě. Nežijí tu žádné extra vzácné druhy, ale pestrá příroda Prokopského údolí je nedaleko a lze předpokládat, že se zde některé vzácnější druhy mohou brzy objevit. Již teď je ale zřejmé, že populace běžných druhů se významně zvýšily a lokální význam je velký.

Co je na výše zmíněném projektu unikátní, je model jeho fungování; park je z větší části udržován běžnou zahradní firmou, která péči vysoutěžila (lesostep ovšem čistili lidé z Jaro Jaroměř). My, jako přírodovědci/

ochranáři firmu v sečení a dalších úkonech koordinujeme. Je to možný model, který lze uplatňovat v podstatě kdekoli. Zaplatit přírodovědce, který bude vymýšlet metody a kontrolovat péči o městskou zeleň v terénu, je jedna z možností, jak zpříjemnit a oživit život ve městě, pomoci nejen běžným druhům, ale třeba vytvořit příležitost i pro ty vzácnější. Ve srovnání s tím, kolik se ročně, často zbytečně, „vráží“ do péče likvidující biodiverzitu, je zaplacení práce jednoho přírodovědce, který bude pracovníky koordinovat a zpracuje metodiku, která pak může být součástí následujících výběrových řízení, v podstatě zanedbatelným nákladem.

